

Három közjáték.

A csíksomlyói Szent Ferencz-rendi zárda könyvtárában egyik töredékben fennmaradt magyar nyelvű iskoladráma, a mely Mária mennybemenetelét és megdicsőülését tárgyalja, a nézők mulattatására szánt három közjátékot (intermedium, interludium) is tartalmaz. A darab annyiban töredék, hogy hiányzik a címe, a prologusa s az első kimenetel eleje. Megvan az első kimenetel nagyobb része s a három közjátékon kívül még négy kimenetel s az epilógus.

A darabot tartalmazó füzet hat hosszában összehajtott folio levélből készült, de az így tizenkét levélből álló füzetnek első levele hiányzik. Az egész darab egy kéznek jól olvasható, gondos írása.

Szerzőjét és előadási évét nem ismerjük. A címbe valószínűleg fel volt tüntetve az előadás éve, esetleg a szerző neve is. Annyi azonban kétségtelen tény, hogy írója a csíksomlyói gimnázium szerzetes-tanára s előadási éve a XVIII. század folyamára, az iskoladrámái előadások virágzásának idejére Csíksomlyón tehető.

A ránk maradt kilenczven iskoladráma közül más darabban nincs közjáték.¹ Legalább is nem maradt fenn. Négy darabban azonban adatot találunk arra, hogy közjáték is volt bennük. Ez a négy darab a következő:

1. *Elatus animus dire afflictus atque ex gratia astripotentis iteratus restitutus seu Superbiae correctio in regis Micislai exilio.* A darab részben magyar, részben latin nyelvű s a cím első részében levő *chronostichon* szerint 1748-ban adták elő. Prologuson, epiloguson és két choruson kívül három actusból áll s ez utóbbiak 5, 5 és 4 scenára tagozódnak. Hét intermedium van benne jelezve, még pedig az I. 1., 3., 4.; II. 1., 3. és III. 1., 2. után. Az intermedium, vagy néhány helyt az interludium 1., 2. stb. bejegyzésen kívül azonban sem ebben, sem a következő két darabban a közjátékokra egyéb utalás nincs.

2. *Fiducia in Deum sive Urbs Bethulia ferociente afflictata Holoferne affulgente auxilio excelsi mirabiliter liberata.* A latin nyelvű darab második címe *chronostichon* s az 1750. évet tünteti az előadás évéül. Három

¹ Bándl Vazul: A csíksomlyói róm. kath. főgimnázium története 288—294. l. Az 1895/6. évi *Értesítő*-ben.

actusból s minden actus három scenából áll. Minden scena után intermedium volt, kivéve a III. 3.-at.

3. *Mundus redargutus et ex parte consolatus*. A prologust és epilogust kivéve a darab latin nyelvű, 7 scenából áll s 1742-ben adták elő. Minden scena elején intermedium 1., 2. stb., a 4. és 5. előtt *Hic erit interludium* bejegyzés van.

4. Egy 1780-ban előadott *Rusticus Imperans* című magyar nyelvű darab I. actusának végén a következő áthúzott bejegyzés található: *Intermedium. Actus Unicus. Targontzás Janko. Hálá a'...*

Ezek az adatok bizonyítják, hogy a közjáték alkalmazása nem volt épen szokatlan jelenség, csodálatosképpen azonban csak egy darab intermediumai maradtak ránk. Ennek az lehet az oka, hogy a többi közjátékot külön füzetbe írták, s valamikor még előkerülhetnek.

Valószínűnek látszik, hogy az első három darabban az intermediumok összefüggő szöveget alkottak s a komoly tárgyú darabbal párhuzamosan haladtak. S mivel a 2. és 3. darab teljesen, az 1. pedig részben latin nyelvű, következtethetjük, hogy az intermediumok nyelve magyar volt. Természetesen tárgya is inkább vidám volt, mint komoly. Ezek mellett bizonyít különben a fennmaradt három közjáték s a 4. darab közjátékában a szereplő neve s kezdő szava is.

Darabunkban az I. Intermedium az első, a II. a harmadik s a III. a negyedik kimenetel után van. Az első a másik kettővel semmi tekintetben sem függ össze, míg a 2-at és 3-at a *Praeceptor* szereplése teszi összetartozóvá. Megjegyzem, hogy a II. intermedium tartalma semmi hasonlóságot sem mutat a Bernáth közölte *Comoedia de Zingaro et Famulo* című darabbal.²

Az intermediumok közlése előtt röviden ismertetem a darab tartalmát. Az első kimenetelben az apostolok Mária jelenlétében tanácskoznak. Péter véleménye szerint ideje már, hogy elváljanak egymástól s elmenjenek a világ különböző részeibe, hogy az igaz hitet hirdessék. Hogy ki hová menjen, sorshúzás útján döntik el. Sorshúzás után az apostolok mindenike elmondja a *Hiszek* egy egyik cikkelyét s azt is, hová fognak menni s mit fognak tenni. Így pl. Péter apostol ezeket mondja:

„Hiszek én az Egy Istenben
Meny és Föld teremtőjében
ki örökké volt kezdetben
Atyai Nevezetben.

Én ezzel indulok Roma várossába
a bálványozásnak sötét vaksá[gá]ba *
ki tészem magamat a Nép sokságába
bizván Istenemnek Irgalmasságába.⁴

² Bernáth Lajos: *Protestáns iskoladramák*. (Budapest, 1903.) 295—299. I.

³ A [zárójel]be tett részek az eredeti szövegből hiányzanak.

Miután az apostolok sorsot húztak, Péter Mária áldását kéri, de annak marasztalására András apostol Krisztus szent akarátját veti föl, mire Mária végül is áldását adja az apostolokra.

A második kimenetel előkép az ószövetségből. Salamon király elmondja, hogy Isten neki nagy kincset: bölcseséget adott, melynek segítségével beelát a mennyei titkokba is. S lelki szeme előtt látja Máriát egész fenségében. Jelentik, hogy anyja Bethsabeé hozzá akar jönni, mire Salamon és kísérete nagy fénnel, trombitaharsogással és zenezóval fogadja Bethsabeét, kít a király a trónon jobbjára ültet s kísérete megkoronáz.

A harmadik kimenetel az égben játszik. Az Atya elmagyarázva a Szent Háromság titkát s a Fiú Isten születését kijelenti, hogy nem engedi, hogy Mária tovább maradjon a siralom völgyében, azért végét veti testi életének. A Fiú Isten szerint nem illik, hogy teste rothadást szenvedjen, azért hozzák fel azt az angyalok a mennybe. A Szentlélek Isten helyesli ezt s kívánja, hogy „ez drága Szűznek adassék tisztesség.“ Erre az Atya Isten megparancsolja angyalainak, hogy menjenek Máriához s maradjanak mellette, míg újabb rendeletet nem ad nekik.

Az angyalok jelentik Máriának, hogy elközeledett életének vége. Mária a három isteni személyhez fohászkodik s kéri őket, engedjék meg, hogy siralminak legyen vége. Fia felel neki s megígéri, hogy ez mielőbb bekövetkezik. Mária ekkor bánkodik, hogy az apostolok nincsenek jelen, a kik azonban az angyal szavára azonnal megjelennek. Mária Péter apostol kérdésére elmondja, hogy elközelgett életének vége és egymás iránti szeretetre inti az apostolokat. Péter kéri őt, hogy a mennyben vigyázzon rájuk anyai irgalmasságával, mit meg is ígér. Végül áldását adva az apostolokra, csendesesen elalszik. Az apostolok a testet drága kenetekkel megkenik, gyolcsba takarják s koporsóba teszik, maguk pedig fehérbe öltöznek, a kezükbe fáklyát és gyertyát vesznek és eléneklik a zsoltárt: Laetatus sum (4. kimenetel).

Az ötödik kimenetelben az angyal jelenti az Atya Istennek, hogy Mária testét „szép tiszteletesen“ koporsóba tették s várják további rendeleteit. A Úr megparancsolja angyalainak, hogy Mária lelkét adják a testéhez s megdicsőült testben vigyék elébé. Az angyalok teljesítik a parancsot. Máriát az égben nagy ünnepélyességgel s örvendezéssel fogadják és megkoronázzák.

Az epilógusból megtudjuk, hogy a darabot Mária mennybemene-tele napján (aug. 15-én) adták elő. Az erre vonatkozó rész így hangzik :

„Légyen néktek lelki ldvösségetekre
és moston szívbéli örvendezésekre
ez csekélj Actionk meljet kedvetekre
ez mái sz. napon ki hozánk a színre.

Örvendgyünk minyájon a Szűz Máriának
's máj dicsőséges koronázásának
hogy védelme alatt királynéságának
érhessik örömet Isten országának.⁴

Közjátékaink, mint látni fogjuk, sem terjedelem, sem alszerűség tekintetében nem vetekednek a pálosok közjátékaival.⁴ Irodalmi érték tekintetében sem érnek fel velük s komikumuk jórészt egyszerű tréfálkozásban áll. Mint ügyes apróságok azonban figyelemre méltók. A közjátékok szövegét az eredetiekhez mindenben híven közlöm.

I.

*Interludium.***Markalff, Polikána.***Polikána fel kiált.*

Hol vadatok órállók. Ide járuljatok
ki gyújtotta Markalff a kürtöt látyátok
hamar hamar vizet eleget hozzatok
ezt a veszedelmes rút langot oltjátok.

Ezen a gusáljal veri a tüzet s mond

Ehe szél kergette Ember mit mivelél
ennyi szép nép előtt illjen lármát tévél
engemet is ihon majd kétségben ejtél
bizony nincsen eszed valahol-telelél.

Markalff.

Aspis tejen hizott rest hitván Aszszonya
miért oltád meg hisz e neked nem árt vala
nékem pedig nagy sok jomra szolgál vala
Arenát kolikát mind ben éget vala.

Polikána.

Tudod e törvényit a N[eme]s Országnak
nagy tilalma vagyon a gyujtogatásnak
ha nem veszem vala eleit a langnak
el kell vala égni az egész városnak.

Ihon csak mellettünk van a király háza
eddig a pörs büznek be hatott a máza
ha ezt észre veszi a király Juhásza
tudom hogy Markalffot jól meg fokhagymázza.

⁴ Bayer József: Pálos iskoladramák a XVIII. században. Budapest, 1897.

Markalf.

Halgass ne szólj többet s ne is mond senkinek
nyeld el-most a büzit ennek a kicsinnek
hírvél ne legyen az udvar népének
mert nagy kissebséget tesznek a fejmenek.
Most pedig menjünk a királj elejibe
a míg ki érkezik az ítülö székbe
futamodgyál holtza kezedet kezembe
de halgass: e dolgot ne tőkézd fülibe.

Clauditur scena.

II.

*Interludium.***Praeceptor, Zingarus.****Praeceptor.**

Eleitől fogva sok bölcsek voltak
emberek hasznokért kik fáradoztanak
a régi dolgokrol sokakat irtanak
az együgyűeknek tudománt adtanak.
E végre némeljek irtak Satyrákat
mások idő közben szép Comediákat
néha pedig gyászos bús Trágediákat
meljekkel oktatták a tudatlanokat.
Többek között én is egy kised Praeceptor
rá adtam magamat mint hogy vagyok bátor
ihon tanítani kívánnék mindenkor
csak jóne valaki akármí időkor.

Zingarus e scenis.

Acs, csengest, pene, dáre kerebenk cse, vakáró.

Praeceptor.

Mit akarsz esz vesztő, hol van a sátorod
oda meny mert nincsen itt semmi vásárod.

Zingarus.

Uram, ismerlek hogy tanító Mester vagy
mert korbácsod látom vagyon ugyan jó nagy,
kérlék uram hogy ha katonás ember vagy
nékem is valami jeles tudománt adgy.
Nem kívánok Uram fontos Deákságot
sem pedig valami pompás Uraságot
meg sem emlitem az Papi Méltoságot,
oljba tartom mint az haszontalanságot.

Hanem, ama régi szép rántó Metrikát
 kívánnám mert abban láttam én sok cziffrát
 meg se mutasd nékem az Alfabétikát
 mert a sustvectio illeti a Czigánt, Irécsaré
 hargatisát kere more háj.

Praeceptor.

Majd adok mind rántó s mind futó Metricát
 ki mutatom meg ládd mind a két figurát
 ha ugyan nem szeredd az Alfabeticát
 most mingyárt fel adom te néked a Cziffrát.

Itt korbácsolni kezdi a Czigánt.

Zingarus.

Váj lo lagugjist szergyivest
 Irabulada csavolest
 periprolest Dabolest
 Gvast, Gram, Dren essék a fogadra.

Bé fut a scenába.

Praeceptor.

E féle tanitvánt távoztasson Isten
 mert hogy sem illjenre akadgyak még itten
 jobb leszen el mennem most békeségesen,
 s magam hajlékomban maradnom csendesen.

Clauditur scena.

III.

Interludium.

Praeceptor et Rusticus cum filio.

Praeceptor.

Még egyszer ki jövék tanitván keresni
 ha nem fognék viszont a csávába esni
 minden rendűeknek kívánnék kedvezni
 akik akarnának én velem egyezni.

Rusticus a scénából jő a fiával szolván

Ály meg fiam Andorjás,
 ne, a hátad puzdorjás
 meg láttya a Mester.

Ezen pallani kezdi a pozdorját a hátán.

Andorjás.

Szépen Apa ne hajhász
 a hátamon ne bolhász
 nyeljen el a tenger.

Rusticus.

Ne morogj te esztelen
 miért vagy oljan hertelen
 soha nem lélsz ember.
 Halgass mennyünk szép csendesen
 s köszönnünk becsülletesen
 hadd fogadgyon kedvesen.

Elébb menvén köszönnék mondván

Aqa-vitás pálinkás
 feles Hajdu-káposztás, Jó reggelt adgyon Isten
 Uram kegyelmednek.

Praeceptor.

Isten hozott Jámborok mi joban fáradtok
 illjen szép készülettel mire van szándéktok.

Rusticus.

Uram! az én szándékomot hogy meg értse kegyelmed
 ihon ez kis fiacskámot jelen láttya kegyelmed
 ha ezt hangos Diákságra meg tanitná kegyelmed
 bizonyára sok szép hasznát nyerné s venné kegyelmed.

Praeceptor.

Ebben immár a Deákság meg hül
 a mint látom minden órán vénül.

Rusticus.

Ez Uram csak nyolcz esztendős
 semmivel sem kissebb idős.

Praeceptor.

Hát a nevit lehet é meg tudni
 értésemre kének azt is adni.

Rusticus.

Ennek Uram az ő neve Andor
 oljan serény mint a hú komondor
 nagy esze van mert a haja kondor.

Praeceptor.

Aly elő hát Andor vedd fel a tábládót
s add fel a meg gyüttött szép tudományodot.

Andor.

Apám a táblámot nem gyalulta volt meg
a leczkémet azért nem tanulhattam meg.

Praeceptor.

Vedd fel csak valamit talám tudcz mondani
vagy ha nem tudcz, töllem majdon fogsz tanulni.

Andor.

De én az Oskolán túl is sokat jártam,
a Deákság mellett még mást is tanultam.

Praeceptor.

A mit mondok arra felelj
a tábládott mingyárt vedd fel
s az Abcét rendre mond el.

Andor.

Vocabulat Uram ha kéne mondanék
mert én azt vagy négyet ugyan szépet tudnék.

Praeceptor.

Mond el hát a mit tudcz nem gondolok vele
csak légyen valami bár akármiféle.

Andor.

Picca	---	---	---	Bika
Vacca	---	---	---	Szarka
Taurus	---	---	---	Ártány
Boos	---	---	---	Bárány

Praeceptor.

Ez a leg utolso éppen hozzád illik
hát immár a leczke valjon ehez melyik?

Andor.

A leczkéim Uram ezek: értse meg kegyelmed
 és ugyan figyelmetesen halgassa kegyelmed
 Ez a kerek O, azt teszi othon, P a Poczon
 E. B. Ü. egy bágyogos üveg vagyon.
 M. A. N. Mikor Apám nincsen othon
 I. A. K. Iszik Anyám katonáson
 É. K. K. Én is ha kezemhez kapom
 M. I. H. Magyaroson jól meg hajtom.
 értée Uram kegyelmed?

Praeceptor.

Sokat tanultál volt, ki volt a Mestered,
 hát még alább mi van? mond el ha ismèred.

Andor.

Az a nagy karikos, mint a boros korso
 ha tele van jobb az, mint a parás borso
 Alább L A P lap azt teszi Papkalap
 azon a jó Deák mint én nem igen kap.
 Jéh mint viszket a hátam.

Praeceptor.

Mi csip? én majd le hajtom.

Itt korbácsolni kezdi.

Andor,

Mit verekedel te? talán el ment az eszed
 ládd é ezt a táblát: hónap is meg érted.

Praeceptor.

Vesztett roszt fél eszű mit veszödöm véled
 itt a mit tanultál most mingyárt el vehedd.

El veri magától. — Clauditur scena.

(Csíkszereda.)

Szlávik Ferencz.